

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Devarim

Premsla, Yitshak Itshak ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 569 [1808 oder 1809]

1

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10244

דברים א ב

תרגום אשכנזי יב

בַּיָּמִים אֲשֶׁר יִשְׁכַּתֶּם: ב א וְנִפְּן
וְנִסַּע הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף
כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי וְנִסַּב אֶת־
הַר־שַׁעִיר יָמִים רַבִּים: ס חמישי
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:
ג רַב־לָכֶם סָב אֶת־הַהַר הַזֶּה
פָּנּוּ לָכֶם צַפְנָה: ד וְאֶת־הָעַם
צו לֵאמֹר אַתֶּם עַבְדֵי בְּגוּל
אֲחֵיכֶם בְּנֵי־עַשׂו הַיֹּשְׁבִים

דיא איהר דאזעלכזט האכט
פער וויילען מיסען:
ב (א) וויר וואנדטען אונז
דארויף ווידער צור
וויזטע, געגען דיא בינוענועע
צו, וויא דער עוויגע מיר בע-
פאהלען האטטע: אונד אומ-
צאגען דאז געבירגע שעיר
לאנגע צייט: (ב) דער עוויגע
שפראך ענדליך צו מיר:
(ג) איהר האכט דיועז גע-
בירגע לאנגע גענוג אומ-
צאגען: ווענדעט אייך נון
גען מיטטערנאכט: (ד) דעם
פאלקע אבער גיב פאלגענדען
בעפעהל: איהר קאממט אן
דיא

בשעיר

דיא גראנצע אייערער ברידעך דער זאהנע עשו,

תרגום אונקלוס

רש"י

בַּיָּמִים אֲשֶׁר יִשְׁכַּתֶּם: ב (א) וְנִפְּן
וְנִסַּע הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף
כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי וְנִסַּב אֶת־
הַר־שַׁעִיר יָמִים רַבִּים: ס חמישי
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:
ג רַב־לָכֶם סָב אֶת־הַהַר הַזֶּה
פָּנּוּ לָכֶם צַפְנָה: ד וְאֶת־הָעַם
צו לֵאמֹר אַתֶּם עַבְדֵי בְּגוּל
אֲחֵיכֶם בְּנֵי־עַשׂו הַיֹּשְׁבִים

שנה שאל' כימים אשר ישבתם בשאר המסעות
הם היו שלשים ושמונה שנה י"ט מהם עשו
צקדש וי"ט שנה הולכים ומטורפים וחזרו
לקדש כמו שאלמה וניעם במדבר כך מצאתי
בסדר עולם:

ב (א) וכסע המדברה אלו לא חטאו
היו עובדים דרך הר שעיר ליכנס לארץ
מן דרומו לנפשו ובשביל שקלקלו הפכו לכד
המדבר שהוא בין ים סוף לדרומו של הר שעיר
והלכו אלל דרומו מן המערב למזרח דרך ים
סוף דרך יציאתן ממזרים שהוא במקצוע
דרומית מערבית משם היו הולכים לכד המזרח:
וכסב את הר שעיר כל דרומו עד ארץ מואב:
(ג) פנו לכס נפונה סובו לכס לרוח מזרחי
מן הדרום לכסן פניכם לנפון ממזרח הולכים את רוח מזרחית וזהו שאלמה ויבאו ממזרח
שמש

באור

צרגול הארץ, ואם יטען הטוען והמרגלים ישנו לבדם (ואיך יאמר אל בני ישראל אשר
ישבתם)? הנה כן כמספר הימים אשר תרתם את הארץ ע"כ, והכלל שלוחו של אדם כמותו:
ב (א) ונפן ונסע המדברה, אלו לא חטאו היו עובדים דרך הר שעיר ליכנס לארץ
מן דרומו לנפשו, ובשביל שקלקלו הפכו לכד המדבר שהוא בין ים סוף לדרומו של הר
שעיר, והלכו אלל דרומו מן המערב למזרח דרך ים סוף ודרך יציאתן ממזרים, שהוא
במקצוע דרומי מערבית, משם היו הולכים לכד המזרח (רש"י) וכסב את הר שעיר, וכל
דרומו עד ארץ מואב: (ג) פנו לכס צפונה, סבו לכס לרוח מזרחית מן הדרום לכסן
פניכם

בְּשֵׁעִיר וַיִּירָאוּ מִכֶּם וַנִּשְׁמַרְתֶּם
 מְאֹד: ה' אֱלֹהֵי תַגְרוּ בָּם כִּי לֹא
 אֵתֶן לָכֶם מֵאֲרָצִים עַד מִדְרָךְ
 כַּף רֶגֶל כִּי יִרְשֶׁה לַעֲשׂוֹ נְתַתִּי
 אֶת־הַר שֵׁעִיר: וְאֶכֶל תִּשְׁבְּרוּ
 מֵאֲתָם בַּכֶּסֶף וְאֶכְלֹתֶם וְגַם־
 מֵיִם תִּכְרוּ מֵאֲתָם בַּכֶּסֶף

ושתייתם

מיט

דיא אין שעיר וואָהנען: זיא
 פֿירכטען זיך פֿאַר אַיִךְ:
 אַלליין היטטעט אַיִךְ וואָהל:
 (ה) גרייפֿט זיא ניכט אָן!
 אַיך ווערדע אַיִךְ פֿאַן איהרעם
 לאַנדע ניכט אַיינען פֿוסברייט
 אַייננעהמען לאַסען: דען אַיך
 דאַכע דאַז געבירגע שעיר
 דעם עשו צום ערבטהייִלע
 געגעבען: (ו) שפּייזע, דיא
 איהר עסען וואָללט: מוסט
 איהר פֿאַן איהנען אום'ז געלד
 קויפֿען, אונד וואַסער, דאַז
 איהר טרינקען וואָללט,

תרגום אונקלוס

רש"י

בְּשֵׁעִיר וַיִּדְחִלוּ מִכֶּן וַתִּסְתַּמְרוּן
 לְחָדָא: (ס) לֹא תַתְּגְרוּן בְּהוֹן אַרְי לֹא
 אֵתֶן לָכוֹן מֵאֲרַעְהוֹן עַד מִדְרָךְ פֿרֶסֶת
 רֶגֶל אַרְי יְרוּתֹא לַעֲשׂוֹ יְהִבִית יֵת
 מִנְרֹא דְשֵׁעִיר: (ו) עֲבֹרֹא תִזְבְּנוֹן
 מִנְהוֹן בַּכֶּסֶפֶא וְתִכְלוֹן וְאַף מִיָּא
 תִזְבְּנוֹן מִנְהוֹן בַּכֶּסֶפֶא וְתִשְׁתוֹן

שמע לארץ מואב (שופטי' י"א): (ד) וכשמרתם
 מאד * ומהו השמירה אל תתגרוו בם: (ה) עד
 מדרך כף רגל * אפילו מדרך כף רגל כלומר
 אפילו דריסת הרגל איני מרשה לכם לעבור
 בארצם שלא ברשות * ומדרש אגדה עד שיבא
 יום דריסת כף רגל על הר הזתים שנאמר
 ועמדו רגליו וגו' (זכרי' י"ד): ירושה לעשו *
 מאברהם * עשר עממים נתתי לו שנעה לכם
 וקני וקניזי וקדמוני הן עמון ומואב ושעיר
 אחת מהם לעשו והשתים לבני לוט בשכר
 שהלך אתו למצרים ושחק על מה שהיו אומרים
 על שרה אשתו אחותי היא עשאו כבנו: (ו) תכרו' לשון מקח וכן אשר כריתי לי שכן
 בכרכי

באור

פניכם לפני, כמכאן הולכין את רוח מורחית, וזהו שנאמר ויבואו ממזרח שמש לארץ מואב
 (שופטים י"א), (רש"י): (ד) אחם עוברים, כאשר תהיו עוברים: בגבול אחיכם,
 לפי שנאמר כי בניחוק יקרא לך זרע, לפיכך בני יעקב ובני עשו הם באחיה (מדברי רמב"ן):
 ונשמרתם מאד, ומהו השמירה? אל תתגרוו בם: (ה) אל תתגרוו בם, כמו יגרה מדון
 (משלי כ"ט), וענינו הסכסוך והריב, וכן תרגום יונתן וסכסכתי מנרים במנרים * מנראי
 במנראי: עד מדרך כף רגל, אפילו חלק קטן מקיס דריסת כף רגל לא אתן לכם:
 ירושה לעשו, מאברהם: וכן כתוב במואב אל תכר את מואב, וכן בבני עמון א תכורם,
 וכל האזהרות הללו הוצרך משה להודיע עכשיו, סן ירך לבבכם לאמר, אם רטון הקב"ה
 לתת לנו נחלה, ויכולת בידו למה לא הוריש לנו אלה האומות שעברנו דרך עליהם? לכך
 הודיעם עכשיו שהקב"ה לא חפץ בדבר, שהרי נתנה הקב"ה להם ככתוב בכלם, כי ירושה
 לעשו נתתי את הר שעיר, כי לבני לוט נתתיה ירושה, וגם בעמון, כי לבני לוט נתתיה
 ירושה לכבוד אברהם שקרובים היו (הרש"ם): (ו) אכל תשברו, לשון קנין, וכן שברו
 לנו מעט אוכל, והטעם אם תתאוו לאכול מפירות ארצם, לא תקחו מהם רק בכסף מלא
 לרנוס

דברים ב

תרגום אשכנזי יג

וּשְׁתִירָתָם: ז כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 בָּרַכְךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָיְךָ יָדַע
 לַכֶּתֶךָ אֶת־הַמְדַבֵּר הַגָּדוֹל הַזֶּה
 זֶה י אַרְבַּעִים שָׁנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דָבָר: ח וַנֵּעֲבֹר
 מֵאֵת אֲחֵינוּ בְּנֵי־עֵשׂוֹ הַיְשָׁבִים
 בְּשַׁעִיר מִדְּבַר הָעֲרֻכָּה מֵאֵילָת
 וּמַעֲצֵי־גִבְרָה ס וַנֵּעֲבֹר
 וַנֵּעֲבֹר דְּבַר מִדְּבַר מוֹאָב: ויאמר

מיט געלדע בעצאהלען:
 (ז) דען דער עוויגע האט דין
 אין אללען ווערקען דייער
 האנדע געוענגעט, אונד בייא
 דייעם צוגע דורך דיזע
 גראסע וויזטע, פֿיר דין גע
 זארגט: דיזע פֿירציג יאהרע
 לאנג איזט דער עוויגע, דיין
 גאטט, מיט דיר געוועזען,
 דאס דיר ניכטו געמאנגעלט
 האט: (ח) וויר גינגען אלוא
 אב פֿאן אונזערן ברודערן,
 דען זאנהען עשו, דיא איז
 שעיר וואדהען, פֿאן דעם
 וועגע דורך דיא עכנע, פֿאן
 אילת אונד עצינ גבר:
 ווענדטען אונז אונד צאגען צור וויזטע מואב'ז:
 דער

פסוקים
 ויאמר

תרגום אונקלוס

רש"י

ותשתון: (ז) ארי יי אלהיך ברכך
 בכל עובדי ידך ספק לה צרכך
 במהקה במדברא רבא תדין דגן
 ארבעין שנין מימרא דיי אלהיך
 בסעודך לא חסרת מדעם: (ח) ועברנא
 מלות אחונא בניעשו דיתבין בשעיר מאורח מישרא מאילת ומעציון גבר
 ואתפנינא ועברנא אורח מדברא דמואב: (ט) ואמר

באור

לרבונו, וזה טעם מאתם, וגם מיס לא תשתי מהם כלל רק בכסף לרבונו (הרמב"ן):
 חברו, לשון מקח, וכן בקברי אשר כריתי לי (בראש' כ' ח'), שכן קורין בכרמי הים למכירה
 כירה (רש"י), וכן תרגם אונקלוס והמתרגם האשכנזי, והשם ונתתי מכרם (במדבר ה'),
 דחוק מפנינו מכרה, ואולי יהי' השם משרש מכר, כמו וכל מכר (בכמ' י"ג), ויתכן ג"כ
 שמכר וכרה וכבר כלם מענין אחד, והרד"ק בארש כרה באר את אשר כריתי מענין חפירה
 וכמו וכי יכרה איש בור, ולכסוף הביא דעת רש"י בשם יש מפרשים, ואולי גם כאן מענין חפירה,
 שתחפרו לכס בארות לשמות העם, אבל מאתם דהיינו ברבונו ובכסף: (ז) כי ה' אלהיך,
 ברכך בכל מעשה ידך, שנתברך עמם כאך ונוקם אשר הוכיחו ממנרים (זהו מעשה ידיהם
 שהיו מטפלין במרעה הבהמו' וילדיהן), ויש להם עושר מקנה וקנין משלל מכריס ומשלל
 עמלק והכל נתברך בידם, כענין מעשה ידי ברכת מוקנהו סך בארץ, עוד ידע ה' את
 לבתך: במדבר הגדול הזה, וספק שם כל ברכיך בנין והשלו ומי הבאר שלא חסרת דבר
 מן הכריך להולכי ארחות (וא"כ אל תדע עיך להוכיח מעט מרכושך ומכסףך בעבור אוכל
 ומיט שתקמו מאיכוס בני עשו, כי כמו שלא חסרת דבר כן אל תחסר דבר), (הרמב"ן):
 (5) ד א א 4 ונפן

תם
 יא
 רד
 גתי
 ברו
 ס
 סך
 גמרון
 די לא
 פרסת
 ת ית
 נזכנון
 מיא
 תון
 לי שכן
 מואב
 זיכם,
 מצ"ן:
 ה מדון
 מנראי
 בס:
 גורם,
 הקנ"ה
 לכך
 ירושה
 כתתיה
 מן שברו
 מלא
 ס

ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל-הַצֹּר
 אֶת-מוֹאָב וְאֶת-תְּרַחֲזַר בְּכֶם
 מִלְחָמָה כִּי לֹא-אַתֶּן לְדָמֵי אֲרָצוֹ
 יִרְשָׁה כִּי לִבְנֵי-לוֹט נָתַתִּי אֶת-
 עַר יִרְשָׁה: הָאֲמִים לִפְנֵים
 יִשְׁבוּ בָּהּ עִם גְּדוֹל וְרֵב וְרָם
 כְּעֲנָקִים: יֵאָדָּם רַפְאִים יִחְשְׁבוּ אֶת-
 הָאֲמִים וְהַמֹּאָבִים יִקְרְאוּ
 לָהֶם

(ט) דער עוויגע שפראך צו מיר: האנדלע ניכט פיינד= זעליג געגען מואב, אונד גרייפע איהן ניכט אן: איד ווערדע דיר פאן זיינעם לאנדע ניכטו צום ערבטרוילע געבען, דען איד האבע עז דען נאכקאממען לוט צום ערבטרוילע געגעבען: (י) פארמאלו האטמען דא= זעלכט דיא אמים געוואהנט: איין גראסען, צאל רייכען פאלק, פאן האהער שטא= טור, וויא דיא ענקים: (יא) ויא ווארדען אויך וויא

דיא ענקים אינטער דיא ריוען גערעכנעט: אונד דיא מואבים נאנגטען

תרגום אונקלוס

רש"י

וַיֹּאמֶר יי לִי לֹא תִצּוֹר לְמוֹאָבִי וְלֹא-
 תִתְּנֵנִי לְמַעַבְדָּה עִמָּהוּן קָרֵב אֲרִי
 לֹא אֶתֵּן לָהּ מֵאֲרָעִיהָ יְרֵתָא אֲרִי לִבְנֵי-
 לוֹט יִתְּנֵי יְתֵרְתִּית יְרֵתָא:
 (י) אֲמַתְנִי מִלְּקַדְמִין יִתְּיָבוּ בָּהּ עִם
 רֵב וְרָם וְתִתְּנֵי בְּגִבְרֵי: (יא) גְּבָרִין
 מִתְּחִשְׁבִּין אֶת-הָאֲמִים בְּגִבְרֵי וּמוֹאָבִי
 קָרֵן לְהוּן אֲמַתְנִי

(ט) ואל תתגר בם וגו'. לא אכר להם על מואב אלא מלחמה אבל מיראים היו אותם ונראים להם כשהם מזויינים לפיכך כתיב ויגה מואב מפני העם שוללים וכוזים אותם אבל בני עמון כאמר אל תתגר בם שם גירוי בשכר נביעות אים שלא פרסמה על אביה כמו שעשתה הבכירה שקראה שם בנה מואב: ער"ש המדיכה: (י) האמים לפנים וגו'. אתה סבור שזו ארץ רפאים שנתתי לו לאברהם לפי שהאמים שהם רפאים ישבו בה לפנים אבל לא זו היא כי אותם רפאים הירשתי מפני בני לוי והושבתים תחתם: (יא) רפאים יחשבו וגו'. רפאים היו נחשבין אותם אימים כענקי

הנקראים

באזר

(ח) וגפן ונעבוד, לנד צפון הסכו פנים להלך רוח מזרחי' (רש"י): (ט) ער, שם המדיכה, ויתכן שלקח סיחון ער מואב וחזרה למואב באחרונה (הראב"ע): (י) האמים, על שם שאימתם מועלת על הנריות: לפנים ישבו בה, אתה סבור שזו ארץ רפאים שנתתי לו לאברהם, לפי שהאמים שהם רפאים ישבו בה לפנים, אבל לא זו היא, כי אותן רפאים הורשתי מפני בני לוי והושבתים תחתם (רש"י): ואחרי אשר טען עליו הריוש"ן כמה טענו' יפרש הפך דבריו ואמר, בעבור שאמר הקב"ה למשה אל תכר חת מואב כי אני נתתי לבני לוי את ער ירושה, יספר הכתוב כי הארץ ראוי' לזרע אברהם לולי שנתנה לבני לוי, ואמר כי הארץ הרי' ישבו בה ויעולם עם גדול ורם כענקים, ולכך יקראו אותם המואבים אימים לגודל האימה אשר יטילו על הוואיהם, והנה השם עשה להם גם לבני לוי לכבוד אברהם ויכלו להם ויראום מפניהם, וא"כ איך האין לגויל מהם הארץ אשר נתן ה' להם נמועה גם: גדול, כמשמעו: ורב, בכס ועוכם בנין האזרים: ורם, בקומה: (יא) יחשבו, לשון קט יבות

דברים ב

תרגום אשכנזי יד

לָהֶם אַמִּים: יב וּבִשְׁעִיר יִשְׁבוּ
הַחֲרִים לְפָנִים וּבְנֵי עֵשׂוֹ יִרְשׁוּם
וַיִּשְׁמְדוּם מִפְּנֵיהֶם וַיִּשְׁבוּ
תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל
לְאֶרֶץ יִרְשָׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה
לָהֶם: יג עָתָה קִמּוּ וְעִבְדוּ לָבָם
אֲתֵּינְחֵל וְרָד וְנַעֲבֹר אֶת־נַחַל
זָרָד: יד וְהַיָּמִים אֲשֶׁר־הִלְכְּנוּ
מִקִּדְשׁ בְּרַנֵּעַ עַד אֲשֶׁר־עָבְרָנוּ

באננטען זיא אמים (יב) וּבִשְׁעִיר
בארע לייטע: (יג) און שעיר
וואָהנטען פֿאַרמאלן דיא
חרים: דיא וואָהנע עשו אַבער
טריבען זיא אוון, פֿערטילג
טען זיא, אונד וואָהנטען אַן
איהרער שטאַט, וויא ישראל
עו מוט דעם ערבֿל אַנד
מאַכט, דאַז איהם דער עוויגע
געגעבען: (יג) ברעכט נון
אויף אונד געהט איבער דען
באַך זרד: וויר גינגען אַלואַ
איבער דען באַך זרד:
(יד) איבער דיא רייזע פֿאַן
קדש ברנע אַוון, ביו וויר
איבער

את

רשי

תרגום אונקלוס

הנקראים רפאים על שם שכל הרואה אותם
ידיו מתרפות: חמוסי על שם שאימתם
מוטלת על הבריות וכן בשעיר ישבו הסורים
וכתים לבני עשו: (ב) יירשום לשון הווה
כלומר נתתי בהם כח שהיו מורשים אותם
והולכים

אמתי: (יב) ובשעיר יתיבו חוראי
מלקדמן ובני עשו תרכיננו
ושציאוננו מן קדמיהון ויתיבו
באתריהון כמא דיעבר ישראל
לארע ירותתיה די יתב יי להון:

(יג) פֿען קימו וְעִבְדוּ לָבָם וְנַחֲלָה זָרָד
(יד) וַיִּזְמְאוּ דִּיהֶלְכְּנָא מִרְקַם גִּיאָה עַד דִּיעֲבֹרְנָא ית

באור

חשיבות מעלה, כמו נבזה ולא חשבוהו, כי במה נחשב הוא (ישעי' כ"ו), ובלשון חכמים
אדם חשוב ואולם המתרגם האשכנזי תרגמו חשיבות מספר, כלומר שהרפאים במכוס בתוך
הענקים והיו בכללם, והנה הענין א' כי כל דברים משתוים במעלה בככוסים תוך כלל אס'
בבחינה במעלה היא: (יב) ובשעיר ישבו החרים, הרמב"ן יפרש כדרכו למעלה ואמר,
כי בעבור הטעם הזה שהזכיר במושב ימנעם ג"כ מארץ שעיר, כי מלפנים היתה אף היא מן
הסורים וּבְנֵי עֵשׂוֹ שָׁם זָרַע לְאַבְרָהָם, יראו אותם וישנו תחתם במעשה גם, שהיו הם
עם רב בארצם ובני עשו באו לגור שם וכתחוק עליהם כאשר עשה ישראל ליתר הגוים של
אברהם אשר נתן להם בכחו הגדול, והנה הנחיל השם כל העמים שהם לזרעו של
אברהם, אחד מהם לעשו והשאר לישראל שהיא הבן הבכור, ואין ראוי לגזול מעשו את
אשר הורישם האלקים עכ"ל בקובץ: והנראה מעומק פשטות הכתובים שאין אלו דברי
השם, אבל יוספר ביותב התורה איך נחלו מואב את ארץ רפאים ובני עשו את ארץ שעיר
במדק אל מה שאמר הקב"ה כי לבני לוט נתתי את ער ירושה, ואס"כ סוחר אל דברי השם
על קומו ועברו בפסוק הסמוך, והפסוקים האמנם רפאים, ובשעיר, הם מאמר מוסגר
ולזה כיון המתרגם, וכאשר עשה ישראל לארץ ירושתו מוכיח על פירושי, וראה כמה נלחץ
הרמב"ן

תרגום אשכנזי

דברים ב

את־נַחַר זָרָד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה
שָׁנָה עַד־רָתֶם כָּל־הַדּוֹר אֲנָשֵׁי
הַמִּלְחָמָה מִקֶּרֶב הַמַּחְנֶה
כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם: טו וְגַם
יִדְיָהוּה הִיתָה בָּם לְהַמָּס
מִקֶּרֶב הַמַּחְנֶה עַד תָּמוֹם:
טז וַיְהִי כַאֲשֶׁר־תָּמוּ כָּל־אֲנָשֵׁי
הַמִּלְחָמָה לְמוֹת מִקֶּרֶב

העם

איבער דען באך זרד גינגען ,
בראכטען וויר אכט אונד
דרייסיג יאהרע צו , ביו אללע
קריגולייטע אויז אונזערם
לאגער אויזגעשטארכען
ווארען וויא איהנען דער
עוויגע צוגעשווארען :
(טו) אויך וואר דיא האנד
דען עוויגען ווידער זיא , זיא
אויז דעם לאגער פארט צו
שאפען , ביו זיא פאלליג
דאהין ווארען : (טז) אלו
נון אללע קריגולייטע

אויז

רש"י

תרגום אונקלוס

ית־נחלא דזרד תלתין ותמני שנין
עד־דסוף כל־דרא גברי מגיחי קרב
מגז משריתא פמא די קים יי להון :
(טו) ואף מחא מן־קדם יי הות פהון
לשצ'ותהון מגז משריתא עד
דשלימו : (טז) והוה פד שלימו כל
גברי מגיחי קרבא לממת מגז

עמא

והולכים : (טו) היתה בס' למחר ולהיום
בתוך ארבעים שנה שלא יגרמו לבניהם עוד
להתעכב במדבר : (טז) ויהי כאשר תמו וגו'
וידבר ה' אלי וגו' . אבל משלות המרגלים עד
כאן לא נאמר בפרשה וידבר לא ויאמר ללמדך
שכל שלשים ושמונה שנה שהיו ישראל מופים
לא כתיחד עמו הדבור בלשון שנה פנים אל
פנים וישב הדעת . ללמדך שאין השכינה שורה
על הכנבאים אם בשביל ישראל : אנשי המלחמה

מבן

באור

הרמב"ן לפרשו על פי דרכו : (יד) עד חם כל הדור , רוצם מתו מיתה עבצית מחמת
זקנה : (טו) וגם יד ה' היתה בם , זו היא מיתת עוכס : להמם , מבנין הקל מפעלי
הכפל : (טז) ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למוח , תמו למוח , כלומר שלא
נשאר עוד אחד שימות כי כבר מתו פולם : אנשי המלחמה , מבן כ' שנה היוצאים בצבא :
וצא ה"א הידיעה על דבר הבלתי נודע , ולשון הרשע"ס ואני הצעיר אומר אנשי המלחמה
היו אותם שנאמר בהם ויעפילו לעלות אל ראש ההר כמו שאמר ותחגרו איש את כלי מלחמתו ,
ומשה אמר להם אל תעלו ואל תלחמו , וכן ביהושע הוא אומר כי ארבעים שנה הלכו בני
ישראל במדבר עד תם כל הגוי אנשי המלחמה היוצאים ממונרים אשר לא שמעו בקול ה'
אשר נשבע להם לבלתי הראותם את הארץ אשר וגו' (יהושע ה' ו') ולפיכך קורא אותם אנשי
המלחמה , ולא אנשי מלחמה סתם כי אם אנשי המלחמה הידועים לנו שעברו ע"פ הקב"ה
אל על הנשארם שנלחמו עם סיחון ועוג אינו קורא אותם אנשי המלחמה כיעל פי הקב"ה
כלחמו , ואותם נכנסו לארץ , כי לא היו בני כ' בעת המלחמה הראשונה בשנה שנייה כשכבדו
המרגלים , עכ"ד : (יז) וידבר ה' , דבוק עם למעלה כמו ויהי ככלות משה לכתוב ורבים

ככה

ועתה

תרגום אשכנזי

דברים ב

וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם: כַּכּ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה
לְבָנֵי עֲשׂוֹ הַיִּשְׁכִּים בְּשַׁעֲרֵי אֲשֶׁר
הַשְּׂמִיד אֶת־הַחֲרִי מִפְּנֵיהֶם
וַיִּירָשֶׁם וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם עַד הַיּוֹם
הַזֶּה: כַּכּ וְהָעוֹיִם הַיִּשְׁכִּים
בַּחֲצָרִים עַד־עוֹהַ כַּפְתָּרִים
הַיִּצְאִים מִכַּפְתָּר הַשְּׂמִידִם
וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם: כַּכּ קוֹמוּ סֵעוּ
וְעִכְרוּ אֶת־נַחַל אֲרֶנָּן רֵאֵה
נַתַּתִּי בְיָדְךָ אֶת־סִיחֹן מֶלֶךְ־
הַשְּׁבוֹן הָאֲמֹרִי וְאֶת־אֲרָצוֹ הַחַל
רֵשׁ וְהַתְּגַר בּוֹ מִלְחָמָה: כַּכּ הַיּוֹם

אונד וואָהנטען אָן איהרער
שטאַט: (כב) עבען זא וויא
ער מיט דען וואָהנען עשו גע-
טהאָן, דיא אין שעיר וואָה-
נען, דאָ ער דען חרי פֿאַר
איהנען אויזגעראָטעט האָט,
דאָס דיזע זיא אויזטריבען,
אונד אָן איהרער שטאַט ביו
אויף דיזען טאָג וואָהנען:
(כג) עוים, דיא אויף דעם
פלאַטטען לאַנדע וואָהנטען
ביו גען עזה: וואורדען פֿאַן
כפֿתָּרִים, דיא אויז כפֿתָּר
קאָממען פֿערטריבען, אונד
דיזע וואָהנטען אָן איהרער
שטעללע: (כד) מאַכט אויך
אויף, אונד געהט איבער
דען אַרנן: איך געבע דיר
דען אמרישן קאָניג סִיחֹן צו
חשבון, זאַמט זיינעם לאַנדע
אין דיא האַנדע: היר מאַכע
דען אַנפֿאַנג דער עראָברונג,

גרייפֿע איהן פֿיינדזעליג אָן: (כה) נונמעהר ווילל

רש"י

תרגום אונקלוס

ויתיבו באתריהון: (כב) כפיא דעכד
לכני עשו דיתבין בשעיר די שיצי
ית חוראיטן קרטיהון ותריכין ויתיבו
באתריהון עד יומא הדין: (כג) וענאי
דיתבין בדפיה עדדעה קפוטקאי
דנפקו מקפוטקאי שציאונון ויתיבו
באתריהון: (כד) קומו טולו ועכרו
ית נחלא דארנן חיו דמסרית בידך ית סיחון מלכא דחשבון אמוראית וית
ארעיה שרי לתרבותיה ואתגרי למעכד עמהון קרב: (כה) יומא הדין

שנתתי לאברהם: (כג) והעוים היושבים
בחצרים וגו'. עוים מפלשתיס הס שעמהס
הס נחשבים נמסר יהושע (סס י"ג) שנאמר
חמשת סרני פלשתיס העזתי והאשדודי
והאשקלוני והגתי והעקרוני והעוים: ואפני
השנועה שנשבע אברהם לחנימלך לא יכלו
ישראל להוציא ארצס מידס והנחתי עליהס
כסתורים והשמילוס וישנו תחתס ועכשו אהס
מותרים

באור

מספר: (כד) והתגר בו מלחמה, נגד מה שאמר אלל בני עשו ובני לוט אל תתגר יאמר
כמן, לא די שכיני מוהיך מעירוי העלממה אל שאני מנך והתגר בו מלחמה: (כה) ויראהך
על

דברים ב

תרגום אשכנזי טז

הָיָה אֵהָל תַּת פַּחֲדֶךָ וַיִּרְאֶתְךָ
 עַל-פְּנֵי הָעַמִּים הַזֹּהֶת כָּרִי-
 הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שְׁמֵעֶךָ
 וּרְגֵזוּ וַחֲלוּ מִפְּנֶיךָ : כִּי וַאֲשֶׁלַח
 מִלְּאֲכִים מִמִּדְבַּר קִדְמוֹת אֶל-
 סִיחֹן מִקֵּד הַשְּׁבוּן דְּבַרִי שְׁלוֹם
 לֵאמֹר : כִּי אֶעֱבְרָה בְּאֶרְצֶךָ
 בְּדֶרֶךְ בְּדֶרֶךְ אֵלֶיךָ לֹא אֶסֹר
 יָמִין וּשְׂמֹאל : כִּי אֶכֶל בִּכְסֶפְךָ
 תִּשְׁבְּרֵנִי וְאֶכְלֹתִי וַיְמִים בִּכְסֶפְךָ
 הַתִּתְּנִי לִי וְשִׁתִּיתִי רַק אֶעֱבְרָה
 בְּרַגְלִי

ווילל איד אַנפֿאַנגען אַללען
 פֿאַלקערן אונטער דעם
 היממעל אַנגוט אונד פֿורכט
 פֿאַר דיר איינצוגעבען : דיא
 נור דיינען רוף האָרען, זאַל-
 לען צייטטערן אונד בעבען
 פֿאַר דיר : (כו) פֿאַן דער
 וויטע קדמות אַזוי האַטטע
 איד איינע געזאנדשאַפֿט און
 סיחון קאַניג צו חשבון, מיט
 דעם פֿרידליכען אַנטראַגע,
 אַכגעלאַסען : (כז) ערלויבע
 מיר דען דורכצוג דורך דיין
 לאַנד : איד ווילל אויף
 דער דעערשטראַסע בלייבן
 בען, וועדער רעכטז נאָך
 לינקז דאַפֿאַן אַבווייכען :
 (כח) שפייזע, דיא איד עסען
 ווילל, זאַללוט דוא מיר
 אום געלד פֿערקויפֿען, אונד
 וואַסער דאַן איד טרינקען ווילל, פֿיר געלד געבען : לאַס מיך נוח צו

תרגום אונקלוס

הָרִין אֲשֶׁר־לְטַתּוּ וְזַעֲפָה וְדַחֲלֶתְךָ עַל
 אֲפִי עֲטִמְיָא דִּי־תַחֲוֹת כָּל־שְׂמִיָּא דִּי
 יִשְׁמְעוּן שְׂמֵעָה וַיִּזְעִיּוּ וַיִּתְּבַרוּן מִן
 קִדְמוֹת : (כו) וְשִׁלַּחִית אֲנִי מִמִּדְבַּר
 קִדְמוֹת לְנִתְדִּי־סִיחֹן מִלְּאָה דְּחַשְׁבוֹן
 פְּתַגְמֵי שְׁלֵמָה לְטִימְרָה : (כז) אֶעֱבֹר

ורש"י

מותרים לקחתה מידם : (כה) תחת כל
 השמים • למד שעמדה חמה למזה ביום
 מלחמת עיג (ס"א סיחון) וכדע הדבר תחת
 כל השמים : (כו) ממדבר קדמות אעפ"י
 שלא טיב המקום לקרא לסיחון לשלום למדעי
 ממדבר סיני מן התורה שקדמה לעולם כשנא
 הקדוש ברוך הוא ליתנה לישראל חול אותה על
 עשו

בְּאֶרְצֶךָ בְּאֶרְצָא אֵינִי לֹא אֶסְמִי לְיְמִינָא וְלְשְׂמֹאלָא : (כח) עֲבֹרָא
 בְּכַסְפָּא תִּזְבִּין לִי וְאִיכֹל וַיְמִיָּא בְּכַסְפָּא תִּתֵּן לִי וְאֶשְׁתִּי לְחֹדֶר אֶעֱבֹר
 בְּרַגְלִי

באור

על פני העמים, הכרת פניהם תענה גם שיראו ממך : אשר ישמעון שמעך, העמים
 אשר לבד ישמעו מעשיך אף אם לא יראום ורגזו וחלו, וכן בת"א : (כו) דברי שלום, כמו
 ואשלח דברי שלום, כי ואשלח האמור בתפלה מוסך עמו ויחזר עמו : (כז) בדרך בדרך,
 כפל מלת בדרך מורה על ההתמדה בלי הפסק, כמו וילקטו אותו בבקר בבקר (שמות
 כ"א), ויבאר חז"ל דהיינו שלא יסור ימין ושמאל : (כח) רק אעברה ברגלי, איני חפץ
 ממך

דברים ב

תרגום אשכנזי יז

לא ויאמר יהוה אלי ראה החלתי
תת לפניך את-סיחון ואת-
ארצו החל רש לרשת את-
ארצו: לב ויצא סיחון לקראתנו
הוא וכל-עמו למלחמה יהצה:
לג ויתגהו יהוה אלהינו לפנינו
ונק אתו ואת-בנו ואת-כל-
עמו: לד ונלכד את-כל-ערו
בעת ההוא ונחרם את-כר-
עיר מתם והנשים והטף לא

(לא) דער עוויגע שפראך צו
מיר, זיהע! איך מאַכע היר-
מיט דען אַנפאַנג, אונד געבע
דיר פרייז סיחון אונד זיין
לאַנד, מאַכע דוא דען אַנג-
פאַנג, זאַלכען צו עראַבערן:
(לב) סיחון ריקטע אונד אויך
מיט זיינער גאַנצען קריג-
מאַכט ענטגעגען, נאָך יחז,
צור שלאַכט: (לג) אונד דער
עוויגע אונזער גאַטט גאַב
איהן אין אונזרע געוואַלט:
וויר שלאָגען איהן, זיינע
זאַרנע, אונד זיין גאַנצען
פּאָלק: (לד) נאַמען צו
גלייכער צייט אַללע זיינע
שטאַרטע איין, פּערבאַנטען
אַללען, וואָז אין דויען
ליסען

בניו קרי השארנו

שטאַרטען וואָר, מאַנגער, ווייכער, קינדער, ליסען

תרגום אונקלוס

רש"י

(לא) ויאמר יי לי חזי דשריתי לממסר
קדמך ית-סיחון וית ארעיה שרי
לתרכותיה למירת ית ארעיה:
(לב) ונפק סיחון לקדמותנא הוא וכל
עמיה לאגתא קרבא ליהז:
(לג) ומסריה יי אלהנא קדמנא
ומחניא יתיה וית-בנוהי וית כל עמיה:
החיא וגמרגנא ית כל-קריו גבריא ונשיא ומפלא לא

בארנך: (לא) החילותי תת לפניך. כפה
שר של אמוריים שלמעלה תחת רגליו של משה
והדריכו על מואבו: (לב) וינא סיחון לא
שלק בשביל עוג לעזור לו ללמדך שלא היו
כריכים זה לזה: (לג) ואת בניו בנו כתיב
שהיה לו בן גבור כמותו: (לד) מתים.
אנשים בבזת סיחון כאמר בזונו לנו לשון
בזיה
ומחניא יתיה וית-בנוהי וית כל עמיה:
החיא וגמרגנא ית כל-קריו גבריא ונשיא ומפלא לא
אשארנא

באור

אלהיך, עיין (שמות ז' ג') צביאור ואכי אקשה את לב פרעה: (לא) החילותי, ה"א
הבנין בפתח צעבור אות גרונית שלאחריה וכן העירותיהו בדק (ישעי' מ"ה י"ג) אבל כשאין
אות גרונית אחריה יאמר הרימות, הקימות, הטיבות, כולם חטופין: ובא המאמר הזה
מאת השם פעם שני לומר מעתה אשר לא אבה סיחון להעבירכם בארצו הנה הוא גזירה מוטלע
מאתי לתת אותו ואת ארצו בידכם שלא תשתנה בשום פנים: (לג) ונק, חסר טו"ן השורש,
כי שרשו נכה: (לד) ונחרם את כל עיר מחסם והנשים והטף, שהיו מן האמורי וכטונו
בכך, שנאמר רק מערי העמים האלה אשר ה' אלקיך כותן לך נחלה לא תחיה כל נשמה,
ואף על פי כן פתח להם בשלום שכך היא המצוה, כאשר אפרש בעזה"י, אבל לעוג מלך
הבטן לא קרא לשלום, שהוא ינא אליו למלחמה קודם שבאו לעיר שלו, (רמב"ן):
(5) ה א 1 5 ושלל

בני
ים
בר
שר
לא
רנו
את
מען
ששי
ר
לי בני
דיתבין
ארעא
א אבה
שפקנא
שיו
לביה
הדין
ומר
ורנס
כל בכס
ל אשר
ור שאי
זו לי בן
זו היושנ
הי' או
וס ע"כ
בני ע
קשהו
זיק

ליסען ניכטו איבריג :
 (לה) בלאס דאז פיה נאמען
 וויר אונז, אונד דיא בייטע
 דער שטאדטע, דיא וויר
 איינגענאמען : (לו) פאן
 ערער אן, דאז אס אנפער
 דעז באכעז ארנן ליגט לבז
 נאך גלעד, וואר אונז קיינע
 שטאדט צו מאכטיג : דען
 אונזער גאטט גאב אונז
 אללעז פרייז : (לז) נור דאז
 לאנד דער קינדער עמון בע
 ריהרטעט איהר ניכט : דען
 גאנצען שטריך אס באכע
 יבק, דיא שטאדטע אויף
 דעס געבירגע, אונד אללעז,
 וואז אונז דער עוויגע אונזער
 גאטט פערבאטהען :
 ג (א) וויר וואנדטען אונז
 אונד צאגען הינויף
 נאך בשן : דא ריקטע אונז
 עוג, קאניג צו בשן, מיט
 זייער גאנצען מאכט,
 ענטגעגען

השארנו שריד : לה רק הבהמה
 בזנו לנו ושלל הערים אשר
 לכדנו : לו מערער אשר ער
 שפת נחל ארנן והעיר אשר
 בנחל ועד הגלעד לא היתר
 קריה אשר שגבה ממנו את
 הכל נתן יהוה אלהינו לפנינו :
 לו רק אל ארץ בני עמון לא
 קרבת כריד נחל יבק וער
 ההר וכל אשר צודה יהוה
 אלהינו : ג א וגפן ונעל הרד
 הבשן ויצא עוג מלך הבשן
 לקראתנו הוא וכל עמו לא
 למלחמה

ר ש"י

תרגום אונקלוס

בזה שהיתה חניכה עליהם ובהיום איש לו
 וכשנאו לבית עוג כבר היו שבעים ומלאים
 והיה' בזויה בעיניה' ומקרעין ומשליכין בהמה
 ובגדים ולא נטלו כי אס כסף והבז לכך נאמר
 בזוטו לנו לטון בזיון כך נדרש בספרי בפרשת
 וישב ישראל בשעים : (לז) כל יד כחל יבוק
 כל אכל כחל יבוק : וכל אשר נזה ה' אהינו
 שלא לכבוש הכסנו :
 ג (א) ונסן ונעל כל כד נסון הוא עלייה :
 פיה נחר יבקא וקרני טורא וכל די פקיד יי אלהנא :
 ג (א) ואת פנינא וסליקנא אורח מתנן ונפק עוג מלכא דמתנן לקדמותנא
 הוא וכל עמיה

אשארנא משיוזב : (לה) לחוד בעירא
 בזנא לנא ועדי קרויא די כבשנא :
 (לו) מערער די על פיה נחלא דארנן
 וקרמא די בנחלא ועד גלעד לא הות
 קרמא די תקיפת מננא יתכולא
 מסר יי אלהנא קדמנא : (לז) לחוד
 לארעא בני עמון לא קריבתא כל
 לאנחא

באור

(לה) ושלל הערים אשר לכדנו, בזוטו לנו : אל כל יד, אל האמור נרא
 מוסך עמנו ואחר עמו : יד, כמו שפת, מקום שאכל הכחל : וכל אשר צוה, כל המקום
 אשר נזה ה' אלקינו שלא נכבוש, לא כבשנו : ונפן
 * זכרם זצ"ל רבנו זצ"ל *
 מלת